

**Kur'ân'da Gök Merkezli/Meteorolojik Karakterli Doğal Afetlerle İlgili Bazı Kavramların
Bağlamsal Açından Değerlendirilmesi**

**Contextual Evaluation of Some Concepts Related to Celestial/Meteorological Natural
Disasters in the Qur'an**

Halil İbrahim AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve
Kıraat İlmi Anabilim Dalı

Assist. Prof., Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic
Sciences

e-posta: berhaya@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-7600-2334

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 2 Ağustos / August 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13 Ekim / October 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 25 Aralık / December 2024

Atıf / Citation: Aydın, H. İbrahim. Kur'ân'da Gök Merkezli/Meteorolojik Karakterli Doğal Afetlerle İlgili Bazı Kavramların Bağlamsal Açından Değerlendirilmesi". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2024), 100-116. <https://doi.org/10.34085/buifd.1526933>.

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespitedilmemiştir. **Plagiarism:** This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buifd>

Öz

Kur'ân'da doğrudan doğal afetler ve bunlarla mücadele yöntemleriyle ilgili bilgi verilmemekle birlikte bu tür afetlerle ilişkili bazı ifadeler zikredilmekte ve zimnen okuyucuya belirli ikazlar yapılmaktadır. Bu bağlamda Kur'ân'da şiddetli rüzgâr, fırtına, kasırga, tayfun, siklon, meteor yağmuru, aşırı yağışlar, yıldırım, şimşek, gök gürültüsü ve gök depremi gibi jeolojik, iklimik ve biyolojik afetlerle ilgili birtakım terimlere yer verilmektedir. Bu minvalde Kur'ân'da geçen i'sâr, kâsîf, hâsîb, matar, sayyib, vedk, berk, sâika, sâhha, ra'd ve mevr kavramları, gök merkezli bazı afetlere işaret etmektedir. Çalışmada nitel araştırma yönteminin tarama metodu kullanılmakta olup Kur'ân bütünlüğünde söz konusu bu afetlerle ilgili olan kavramlar tespit edilmekte ve tefsir eserleri başta olmak üzere kadim kaynaklardan başlanarak söz konusu bu kavramların bağlamları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yeryüzü merkezli doğal afetlerle ilgili yaptığımız çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da yukarıda bahsi geçen kavramların Kur'an'da hangi bağlamda zikredildiği hususu incelenmiş olup dünyadaki tüm yaşamsal sorumlulukların kendi iradesine tevdi edildiği insanın doğal afetlerle ilgili tutum, davranış ve sorumluluklarına dair Kur'ân'ın bakış açısına bir nebze ışık tutulmaya çalışılmaktadır. Nitekim bazı gök merkezli doğal afetlerin dünya dışında gerçekleşeceği Kur'ân'da haber verilmektedir. Bu çerçevede sadece dünyanın değil dünya dışındaki varlıkların da insanın sorumluluk alanına girdiği, sadece dünyanın değil tümüyle âlemin insana emanet edildiği, âlemi tanınması ve potansiyel güç ve tehlikelerini öğrenmesi gerektiği, bu potansiyel tehlikelere karşı önlem alma sorumluluğunun insanların tamamına tevdi edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışmanın afet araştırmacılarına bir nebze ışık tutacağı kanaatindeyiz. Çalışmada, gök merkezli doğal afetlere işaret eden kavramların bağlamlarıyla ilgili araştırma yapılmış olup ihtiyaç duyulmadıkça söz konusu bu bağlamların bulunduğu ayet veya pasajların iç ve dış bağlamlarıyla ilgili inceleme yapılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Doğal Afet, Meteor Yağmuru, Gök Depremi.

Abstract

Although the Qur'ân does not directly provide information about natural disasters and methods of combating them, some terms related to these disasters are mentioned and certain warnings are implicitly given. In this context, the Qur'ân includes concepts related to geological, climatic and biological disasters such as strong winds, storms, hurricanes, tornadoes, typhoons, cyclones, meteor showers, excessive rainfall, lightning, thunder and earthquakes. In this respect, some of the concepts of i'sâr, kâsîf, hâsîb, matar, sayyib, vadk, bark, sâika, sâhha, ra'd and mawr in the Qur'ân point to some sky-centered disasters. In this study, the screening method of the qualitative research method was used and the concepts related to these disasters in the Qur'anic integrity were identified and the contexts of these concepts were tried to be revealed by starting from ancient sources, especially the works of tafsir. As in my study on earth-centered natural disasters, this study also examined the context in which the aforementioned concepts are mentioned in the Qur'ân and tried to shed some light on the Qur'ân's perspective on the attitudes, behaviors and responsibilities of man, to whom all vital responsibilities in the world are entrusted to his will, regarding natural disasters. As a matter of fact, it is foretold in the Qur'ân that some celestial natural disasters will occur outside the world. In this framework, it has been understood that not only the world but also the beings outside the world fall within the sphere of responsibility of human beings, that not only the world but the whole world is entrusted to human beings, that they should know the world and learn its potential powers and dangers, and that the responsibility of taking precautions against these potential dangers is entrusted to all human beings. I also believe that this study will shed some light on disaster researchers. In this study, the contexts of the concepts pointing to heaven-centered natural disasters were investigated, and the internal and external contexts of the verses or passages containing these contexts were not examined unless necessary.

Key Words: Tafsir, Qur'ân, Natural disaster, Meteor shower, Sky earthquake

Giriş

Dünyayı üst kısmından çevreleyen bölüm olarak ifade edilen gökyüzü, Kur'ân açısından içerisinde birçok canlı-cansız varlık barındıran büyük bölgeyi ve uzayın da içinde bulunduğu geniş mekânı ifade etmektedir.¹ Bu anlamdaki gökyüzü için Kur'ân'da semâ kelimesi kullanılmaktadır.² Semâ lafzı, metafizik alanı da kapsayan bir anlam alanına sahip olduğundan Kur'ân'da gökyüzü çok geniş bir bölge olarak anlatılmaktadır.³ Gökyüzü, günümüzde Gök Biliminin araştırma alanı olduğu gibi meteorolojinin de tanımlama ve tespit merkezidir. Nitekim meteoroloji, gökyüzündeki hadiseleri inceleyip olumsuz ve tehlikeli durumların bertaraf edilmesi veya zararlarının azaltılması için araştırma ve inceleme yaparak insanları bilgilendirmektedir.⁴ Kur'ânda gökyüzünde oluşan söz konusu bu durumlar ve canlılara zarar verebilecek türden hadiselerden de bahsedilmektedir.⁵ Bu tür hadiselere, doğal afet denilmektedir. Doğal afet terimi, doğal ve afet lafızlarının birleşiminden oluşmaktadır. Terimdeki doğal kelimesi; tabiat içerisinde oluşan, insanın kontrolü dışında meydana gelen demektir. Afet ise can ve mal kaybına, fiziki ve psikolojik hastalık ve travmalara yol açan olay anlamına gelmektedir.⁶ Tanımdan da anlaşıldığı üzere doğal afetler, meydana geldikleri bölgelerde can kaybı başta olmak üzere çeşitli sosyal ve ekonomik kayıplara neden olabilmektedir. Hayatın normal akışını negatif olarak etkilemekte, aktivitelerin sekteye uğramasına hatta tamamen yitirilmesine yol açmaktadır. Coğrafya, iklim koşulları, jeolojik ve topografik özellikler sebebiyle dünyanın çeşitli bölgelerinde afetler meydana gelmektedir. Nitekim AFAD verileri dikkate alındığında 2023 yılı içerisinde ülkemizde 6365 defa meteorolojik karakterli afet oluşmuştur.⁷ Söz konusu bu afetler, insan ölümleri, hayvanların telef olması, canlı türlerinin yok olması, altyapı ve üstyapı tahribatları gibi çeşitli zararlara neden olmaktadır. Dünya geneline bakıldığında son yirmi yılda meydana gelen afetler neticesinde 1 milyon 200 binden fazla can kaybı yaşanmış, 3 trilyon dolara yakın ekonomik zarar meydana gelmiştir. Bu afetlerde, can kaybının çokluğu afetin çeşidi, konumu ve süresi; afete uğrayan nüfus yoğunluğu ve savunma mekanizmalarının yetersizliği gibi nedenlere bağlı olduğu gözlemlenmiştir.⁸ Bu durum, tedbir almak ve afet karşısında sabırlı, dirençli olmak üzere iki ayrı sonuca işaret etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında; Kur'ân, dini, canı, malı, nesli ve akli korumaya yönelik emir, nehiy ve tavsiyeler içeren vahiyler bütünüdür. Afetler ise söz konusu bu beş şeye zarar veren veya tamamen ortadan kaldıran şeylerdir. Kur'ân'da zikredilen afetlerde de söz konusu bu zararı ve helaki görmek mümkündür. Nitekim Allah'a ve Peygamberlere isyan edip yaşadıkları topluma zarar veren kimselerin çeşitli doğal afetlere maruz bırakıldığı Kur'ân'da zikredilmektedir.⁹ Ayrıca söz konusu bu afetler, cana

¹ Erdoğan Baş, "Sema" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2009), 453.

² Muhammed Fuâd Abdülbâki, *Mu'cemü'l-müfrehes li-elfâzi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.), 375-379.

³ Baş, "Sema", 453.

⁴ Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM), "Meteoroloji", (Erişim 1 Ekim 2024)

⁵ bk., el-Bakara 2/266; el-'Arâf 7/133; el-İsrâ 17/68; el-'Ankebût 29/14, 40; el-Kamer 54/34; el-Mülk 67/17.

⁶ Tevfik Erkal – Mehmet Değerliyurt, "Türkiye'de Afet Yönetimi", *Doğu Coğrafya Dergisi* 14/22 (2009), 149; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), "Doğal Afetler" (Erişim 5 Haziran 2023).

⁷ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), *2023 İdare Faaliyet Raporu* (Ankara: Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2023), 51.

⁸ M. Ayhan Erkan, vd., *2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirmesi* (Ankara: Araştırma Dairesi Başkanlığı Meteorolojik Afetler Şube Müdürlüğü, 2022), 29-77.

⁹ el-'Arâf 7/155; el-Ahzâb 33/11; en-Nâzi'ât 79/34; vd.

ve mala direkt olarak etki etmekle birlikte dini yaşamı kısıtladığı veya tamamen engellediği için dolaylı olarak dini hayata da etki etmektedir. Yine nesil ve akla da dolaylı zararları mevcuttur.

İnsana direkt veya dolaylı zararları olan söz konusu bu doğal afetlerin büyük bir kısmının gökyüzü merkezli/meteorolojik karakterli olduğu bildirilmektedir.¹⁰ Söz konusu bu afetlerle ilgili Kur'ân'da şiddetli rüzgâr, fırtına, kasırga, tayfun, siklon, meteor yağmuru, aşırı yağışlar, yıldırım, şimşek, gök gürültüsü ve gök depremi gibi afetlere işaret eden bazı kavramlara yer verilmektedir. Nitekim Kur'ân'da'ki i' sâr, kâsîf, hâsîb, matar, sayyib, vedk, berk, sâika, sâhha, ra'd ve mevr kelimeleri bu anlamlarda yorumlanmaktadır.¹¹ Yine sel ve su taşkını manasına gelen tûfan kelimesi de Kur'ân'da iki kez geçmektedir.¹² Ancak Kur'ândaki tufân anlatısı yeryüzünde oluşan bir afet olarak ele alındığından dolayı yeryüzü merkezli doğal afetlerle ilgili çalışmamızda incelenmiştir.¹³ Ayrıca söz konusu bu kavramlar üzerinden Kur'ân'da önceki toplumların bu tür afetlere maruz kaldığı beyan edilmektedir.¹⁴ Yine ileriki zamanlarda böyle afetlerin oluşacağı da haber verilmektedir.¹⁵ Bu sebeple ilgili kavramların bu tür afetlere karşı tedbir alınıp hazırlıklı olunmasına da delalet ettiğini söylemek mümkündür.

Çalışmada sosyal bilimler araştırma yöntemleri arasında olan tarama yöntemi kullanılmış olup gökyüzü merkezli doğal afetlerle ilişkili olan kavramlar ayetler içerisinden taranmış ve belirli mantıksal örgü içerisinde tasnif edilmiştir. Tefsir eserlerindeki yorumlar da dikkate alınarak kavramların bağlamları ile ilgili çıkarımlar yapılmıştır. Tabii ki afetlerle ilgili olan kavramlar bunlarla sınırlı değildir. Çalışmada gökyüzü merkezli doğal afetler ele alınmış olup yeryüzü merkezli doğal afetlerle ilgili kavramlar başka bir çalışmada incelenmiştir.¹⁶ Çalışma neticesinde Kur'ân'ın insana yaşadığı ortamıyla ilgili (dünya) farkındalık oluşturduğu ve dünyanın bazı potansiyel tehlikeleriyle ilgili bilgi verdiği sonucuna ulaşılmış olup Müslümanların bu tür afetlere karşı tedbir almasının zımnen öğütlendiği de anlaşılmaktadır.

1. Gök Merkezli/Meteorolojik Karakterli Bazı Doğal Afetler

Dünyanın fiziki yapısının bir bölümünü oluşturan gökyüzü, üstten dünyayı çevreleyen katman olarak ifade edilmektedir. Gök kelimesinin, eski Türkçede mavi ve gökyüzü anlamlarında olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Kur'ânda, -semâ kelimesiyle- gökyüzünden Allah'ın kudretinin bir eseri olarak bahsedilmekte ve dünya dışındaki varlıkları da içine alan daha geniş bir bölüm olarak anlatılmaktadır.¹⁸ Nitekim Kur'ân'da gökyüzü, yedi veya daha çok katlı/katmanlı olarak anlatıldığı gibi birçok yıldız kümelerine ev sahipliği yaptığı, canlı ve cansız varlıkları içerisinde barındırdığı anlatılmaktadır.¹⁹ Gök

¹⁰ AFAD, 2023 *İdare Faaliyet Raporu*, 51.

¹¹ el-Bakara 2/266; el-İsrâ 17/68; el-'Ankebût 29/40; el-Kamer 54/34; el-Mülk 67/17; vd.

¹² el-'Arâf 7/133; el-'Ankebût 29/14.

¹³ bk., Halil İbrahim Aydın, "Kur'ân'da Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Olarak Zikredilen Bazı Kavramların Bağlamsal Açısından Değerlendirilmesi", *Artuklu Akademi* 11/1 (Haziran 2024), 164-165.

¹⁴ el-'Arâf 7/78, 91; el-'Ankebût 29/37.

¹⁵ el-Hacc 22/1; ez-Zilzâl 99/1.

¹⁶ Aydın, "Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Bazı Kavramlar", 153-171.

¹⁷ Tüncay Türkben, "Anlam Bilim Açısından Geçmişten Günümüze Kadar "Gök" Kavramının Anlamsal Yolculuğu", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2015, 267-268.

¹⁸ Halil Çiçek, "Kur'ân'da Sema Kavramı", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, 6-7.

¹⁹ el-Hicr, 15/16; el-İsrâ, 17/95; el-Furkân, 25/61; en-Necm, 53/26; el-Bürûc, 85/1.

bilimi uzayla ilgili bir bilim dalı olduğundan dolayı günümüzde gökyüzü denildiğinde yağmur, dolu, kar gibi yağışların oluşmasına zemin hazırlayan bulutların, güneş ve ay gibi dünya ile doğrudan ilgili olan gezegenlerin bulunduğu bölüm akla gelmektedir.²⁰ Gökyüzündeki hadiseleri inceleyen meteoroloji ise atmosferin yeryüzüne ve yeryüzündekilere etkilerini belirli parametrelere bağlı olarak araştıran ve olumsuz durumların önlenmesi, engellenmesi ve zararının minimize edilmesi amacıyla açıklayan bir bilimdir. Söz konusu bu meteorolojik şartlarla ilgili olan olumsuz durumlara meteorolojik karakterli doğal afet denilmektedir. Genel anlamda atmosferin oluşturduğu olumsuz şartlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilendirilen doğal afetlere meteorolojik karakterli afetler veya gök merkezli doğal afetler denilmektedir. Bu tür doğal afetler, aşırı yağışlar, şimşek, yıldırım, meteor yağmuru, şiddetli fırtınalar, fırtına kabarmaları, kasırga, tayfun, hortumlar, kırağı ve don olayları gibi doğrudan hava şartlarıyla ilgili olan olumsuz durumlardır.²¹ Gök merkezli veya meteorolojik karakterdeki afetler arasında olan yağmur, havaya yükselen su buharının soğuk hava ile temas etmesi sonucu yoğunlaşarak oluşturduğu su damlacıklı yağışa denir.²² Dolu ise soğuk hava tabakası içinden dönerek geçen yağmur ve kar taneciklerinin sert ve oval şekil alarak yağması hadisesidir.²³ Fırtına, 60 km üzerindeki rüzgârların sebep olduğu doğa olayı olarak tanımlanır. Bu rüzgârlar, hortum, gök gürültüsü ve yıldırıma da sebep olurlar.²⁴ Bu açıdan hortum, dönen şiddetli rüzgâr anlamına gelip sıcak ve soğuk havanın hızlıca yer değiştirmesi neticesinde meydana gelir. Havanın aniden genişmesi sonucu oluşan basıncın ses hızını geçmesi sonucu oluşan şok dalgalarına gök gürültüsü denir.²⁵ Yıldırım ise bulut ile yeryüzü arasında gerçekleşen şiddetli elektriksel boşalma olarak tanımlanabilir.²⁶ Yine 118 km üzerindeki rüzgârlara kasırga, tayfun ve siklon ismi verilmektedir.²⁷ Bu tür rüzgârlar, aşırı elektrik üretirler. Ayrıca okyanus ve deniz sularını hızlıca karaya doğru iterek deniz kabarmasına neden olurlar.²⁸ Don olayı, ani sıcaklık değişimden kaynaklı olarak su buharının faz değiştirerek buz kristallerinin oluşması hadisesidir.²⁹ Oluşum ve içeriği net olarak bilinmeyen bir doğal afet olan meteor yağmuru ise, gök taşlarının atmosferden içeri girerken parçalanması sebebiyle oluşan elektriksel ışık olayı ve bu parçacıkların yeryüzüne inmesi hadisesi olarak tanımlanabilir.³⁰ Gök depremi, astrosismoloji adı verilen bilim dalının ilgi alanında olan söz konusu bu deprem, gökyüzünde meydana gelen deprem için kullanılan bir terim olmakla birlikte henüz kapsamlı olarak araştırılıp net bir şekilde ortaya konulmamıştır.³¹ Çalışmada söz konusu bu afetlerle ilgili Kur'ân'da zikredilen kavramlar ve bu

²⁰ Pelin Kocapınar, "Eski Kültürlerde Gök ve Güneşle İlgili Bazı Kavramların Kıpçak Sözlüklerine Yansıması", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2020, 459.

²¹ Erkan, vd., 2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirmesi, 13, 29-30, 82, 84, 88, 94, 99, 107.

²² Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 2/87.

²³ Yüksel Nadaroğlu – Osman Şimşek, "Tarımda Dolu Zararı ve Korunma Yolları", *MGM Dergisi*, 2-3.

²⁴ Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM), "Fırtına", Erişim 3 Ağustos 2023.

²⁵ Wikipedia, "Gök Gürültüsü", Erişim 3 Ağustos 2023.

²⁶ MGM, "Yıldırım" Erişim 3 Ağustos 2023.

²⁷ Özlem Ak, "Kasırgalar", *Bilim Teknik* (2016), 52.

²⁸ Hatice Kılar – İhsan Çiçek, "Göksu Deltası'nda Fırtına Kabarmasına Bağlı Deniz Seviyesi Değişimleri", *Journal of Human Sciences* 14/4, 3268.

²⁹ Osman Şimşek, vd., *Don Hadisesi ve Türkiye Don Takvimi* (Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, 2017), 1.

³⁰ Özcan Çalışkan, *Meteoritlerin Sınıflandırılması ve Türkiye'deki Bazı Meteoritlerin Analizi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019), 1-2, 15-16.

³¹ Özgür Can Özudoğru, "Yıldızlarda Deprem Olur mu?", *Bilim Teknik* (2017), 92-93.

lafızların bulunduğu ayetlerin bağlamları ele alınarak bunlar üzerinden öğütlenen hususlar incelenmiştir.

1.1. Şiddetli Rüzgâr, Fırtına, Kasırga, Tayfun, Siklon

Atmosferde yaşanan en büyük doğal afet olarak ifade edilen şiddetli rüzgârlara, fırtına, kasırga, tayfun ve siklon gibi isimler de verilmiştir. Bu dehşet verici doğa olayıyla ilgili Kur'ân'da bilgi yer almaktadır. Nitekim Kur'ân'da meteorolojik karakterli olan doğal afetlere işaret eden kavramlardan biri olan اِعْصَار/i'sâr lafzı, "a-s-r" kökünden türemiştir. "A-s-r" kökü ise buluttan su çıkması (yağmur yağması), meyve-sebzelerin suyunu çıkarmak anlamına gelmektedir. Asr lafzı, hediye, ihşanda bulunmak ve yüz yıllık zaman dilimi manasındadır. İ'sâr ise bulutları sürükleyen rüzgâr, toz bulutu, ateş çıkaran (bulutlara şimşek çaktıran) rüzgâr anlamındadır.³² Kur'ân'da bir defa zikredilen i'sâr kelimesi, ameline riya karıştıran, infak ettiği kişiye eziyet eden kimsenin temsil edildiği ayet içerisinde geçmekte olup söz konusu bu kimsenin gönlünde oluşan iç yangısı, üzüntü ve kederi ifade ettiğinden mecazî anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu ayette mealen; *"Sizden biri arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, içinde ırmaklar akan ve kendisi için orada her çeşit meyvenin bulunduğu bir bağı olsun da bakıma muhtaç çocuk varken kendine ihtiyarlık gelip çatıversin, bağa da içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! Düşünesiniz diye Allah önünüze apaçık işaretler koyuyor."*³³ buyurularak, dünyada meydana gelebilecek olan dehşetli bir doğal afete vurgu yapılmaktadır. Müfessirler, ayette zikredilen bu i'sâr lafzını, bulutları hızlıca sürükleyerek şimşek ve yıldırım çıkaran şiddetli rüzgâr, toz bulutu oluşturan şiddetli rüzgâr, dönerek ilerleyen rüzgâr şeklinde yorumlamıştır.³⁴ Ayrıca Râzi, buradaki i'sâr kelimesinin zevbe'a yani hortum, kasırga, bora, tayfun anlamına geldiğini de beyan etmektedir.³⁵

Ayette, şiddetli rüzgâr ve kasırga olarak anlamlandırılan i'sâr'ın içerisinde ateş bulunduğu ve çeşitli ürünlerle dolu olan bağı kasıp kavurduğu aktarılmaktadır. Bilindiği üzere kasırga, ortalama 600 milyar kW'lık bir ısı enerjisi ortaya çıkarmaktadır.³⁶ Muhtemelen ayetteki "فیه نَارٌ" ifadesi, bu i'sârın dünyanın toplam elektrik üretim gücünün 200 katından daha fazla bir enerjiye eşit olan 600 milyar kW'lık enerji ürettiği gerçeğine işaret etmektedir. Asıl yıkımı gerçekleştiren etmenin de açığa çıkan bu enerjinin olduğu günümüz bilim insanlarıncaya vurgulanmaktadır. Nitekim National Hurricane Center bünyesinde ABD'de gerçekleşen kasırgaları izleyen bilim insanları, söz konusu bu enerjinin açığa çıkmaya başlamasıyla birlikte kasırganın şiddetinin en üst seviyelere çıktığını ve rüzgârın hızının 250-300 km'leri bulduğunu ifade etmektedir. Bilim insanları oluşan bu enerjiye göre kasırganın etkisi ve sebep olacağı yıkımı sembolize etmek maksadıyla beş ayrı kategoriye ayırmışlardır. Enerjinin en üst seviyede olduğu beşinci kategoride, kasırga ile beraber şiddetli yağmur, yıldırım ve şimşekler

³² Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'ayn* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-İlmiyye, 2003), 3/170-171; Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü el-fâzi'l-Kur'ân* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2009), 569.

³³ el-Bakara 2/266.

³⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994) 4/688-689.

³⁵ Râzî, *Mefâtilu'l-gayb*, 7/64.

³⁶ Ak, "Kasırgalar", 53.

oluştduğundan en büyük yıkıma sebep olmaktadır.³⁷ Muhtemelen ayette de bu dehşetli hadise anlatılmaktadır.

Ayettin bağlamı dikkate alındığında; burada anlatılan hadisenin istenmeyen bir durum olduğu (أَيُّوْدُ أَخَذَكُمْ) ifadesinden anlaşılmaktadır. Zira buradaki hemze, istifhâm-ı inkârî'dir.³⁸ Bu sebeple dünyada böyle bir riskin bulunduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca Bakara sûresinin 265-266. ayetlerinde anlatılan bu olay, dünyanın belirli bir yerinde gerçekleşmesi muhtemel bir hadise olarak aktarılmaktadır. Yine ayet, tefekkür ifadesiyle bitmektedir. Böylece insana, söz konusu bu hadise ile ilgili tefekkür etmesi emredilmekle birlikte ayette anlatılan i'sâr ile ilgili düşünmesi, araştırma ve incelemeler yapması; i'sârın tehlikesinden korunmak, yıkıcı etkisini minimize etmek ve zararından uzak kalmak için tedbirli olunması zımnen öğütlenmektedir. Netice itibarıyla; ayet bir bütün olarak incelendiğinde i'sârın büyük bir afet olduğu, maddi-manevî çok zararlar verebileceği, insanın böyle bir tehlikeden uzak kalması, bu hadiseyi önlemek veya ondan korunmak için maddi-manevî çeşitli tedbirlerin alınması gerektiği öğütlenmektedir.

Kur'ân'da meteorolojik karakterli doğal afetlere işaret eden bir diğer bir lafız **كَاسِفٌ/kâsîf** kelimesidir. Bu lafız, bir şeyi kırarak ikiye bölmek, aşırı süratli rüzgâr, dönen rüzgâr, binaları ve ağaçları kırıp geçen rüzgâr, tayfun, fırtına, kasırga anlamına gelmektedir.³⁹ Kur'ân'da el-İsrâ suresinde bir kez zikredilen kâsîf⁴⁰ kelimesiyle denizde meydana gelen fırtına manası kastedilmiş olup⁴¹ günümüzde bu tür fırtınaya kasırga, tayfun ve siklon gibi isimler verilmektedir.⁴² Bu kelime, dünyada insanın başına gelebilecek çeşitli sıkıntıların zikredildiği ayet içerisinde geçmektedir. Ayrıca Şa'râvî, söz konusu bu afete geçmişte Firavun ve Kârûn gibilerin maruz kaldığını bu sebeple bu ayetti "sizler de bu afetten uzak değilsiniz! Sizin başınıza da gelebilir!" şeklinde izah ederek tedbirli davranılması gerektiğini ve ayetin "لَمْ يَلْمِزُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِعًا" kısmının delaleti sebebiyle, afete maruz kalındığında tevekkül odaklı bir tavır takınılması gerektiğine de işaret ettiğini ifade etmektedir.⁴³ Tevekkül ise maddi sebeplerin tümünü yerine getirdikten sonra Allah'a dua ederek yapılan işin veya başa gelen olayın zararından korumak için söz konusu bu iş ve olayı O'na havale etmektir. Böyle bir doğal afetle ilgili tevekkül, ona karşı tüm tedbirlerin alınmasıyla mümkün olacağından dolayı kâsîf lafzının zikredildiği ayette tayfunun öncesi, esnası ve sonrası için her türlü hazırlığın yapılması öğütlendiğini söylemek mümkündür.

1.2. Meteor Yağmuru

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer kelime **حَاصِبٌ/hâsîb** lafzıdır. "H-s-b", taş atmak, gökten taş yağması anlamında olup bu kökten türeyen hasab kelimesine yakacak odun anlamı verilmektedir. Muhassab lafzı, taş atma mahalli manasındadır. Hâsîb kelimesine ise taşlı toprak, toprak taşıyan rüzgâr, kar ve dolu yağdıran bulut, taşı toprağı kaldıran can alıcı rüzgâr, gökten yağan taş (meteorit) anlamları verilmektedir.⁴⁴ Bilindiği gibi meteoritler, güneş çevresinde eliptik şekilde dolaşan

³⁷ National Hurricane Center (NHC), "Tropical Cyclones", Erişim 14 Temmuz 2023.

³⁸ Râzî, *Mefâtilhu'l-gayb*, 7/63.

³⁹ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 3/397; İsfahânî, *Müfredât*, 673.

⁴⁰ el-İsrâ 17/69.

⁴¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/671; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/533.

⁴² Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, "Siklon", Erişim 19 Temmuz 2023.

⁴³ Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, *Tefsîru Şa'râvî* (Kahire: Dâru Ahbâri'l-Yevm, 1991), 8677-8678.

⁴⁴ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 1/321-32.

asteroitlerin yörüngelerini değiştirerek atmosfere çarpması ve parçalandıktan sonra dünya yüzeyine düşmesi sonucu oluşur. Bu düşme, çok şiddetli ışık, ses ve sarsıntı ortaya çıkarmaktadır. Ortalama 70 km'lik alanda duyulabilen bu ses ve sarsıntı sebebiyle insanların aşırı korktuğu belirtilmektedir. Düştüğü alanda deprem etkisi meydana getirdiği de ifade edilmektedir.⁴⁵

Hâsib lafzı, Kur'ân'da beş defa geçmekte olup⁴⁶ dört yerde gönderilmek, yere inmek, yere düşmek anlamındaki irsâl kelimesi ile birlikte zikredildiğinden gökten taş yağması, taş inmesi, gökten veya yukarıdan taş gönderilmesi, şiddetli ve iri taneli kar ve tolu yağması anlamına geldiği belirtilmektedir. Nitekim Taberî, gökten taş yağması yorumunu yaptıktan sonra etrafa taş savuran şiddetli rüzgâr anlamı verildiğini de ifade etmektedir. Ayrıca o, hâsib kelimesinin aslen taş savuran rüzgâr anlamına geldiğini, hasbâ kelimesinin ise taşlık arazi manasında olduğunu zikretmiştir.⁴⁷ Muhammed Esed ise "irsâl-i hâsib" ifadesinin kozmik ışınların yeryüzüne inmesi, meteor yağmuru veya meteoritlerin düşmesi şeklinde yorumlanabileceğini belirtmiştir.⁴⁸ İlgili ayetlerin bağlamlarına bakıldığında; Lût kavminin üzerine gökten taş yağdırılması hadisesi ile Kârûn, Firavun ve Hâmân üzerinden inanmayan kişi ve toplumların başına gelen afetler zikredilmiştir.⁴⁹ Yine dünyada insanın başına gelebilecek çeşitli sıkıntıların zikredildiği ayet içerisinde de hâsib lafzı zikredilmektedir.⁵⁰ Bu sebeple yeryüzünde olduğu gibi gökyüzünde de taşların bulunduğu ve bunların yeryüzüne düşebileceklerine işaret edilmekte olup bunun bir ceza ve afet olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca söz konusu bu ayetler bağlamında, Kur'ân'da geçmişte böyle bir afetin meydana geldiği haber verildiği gibi gelecekte de meydana gelebileceği bildirildiğinden dolayı tevekkül ve tedbir esaslı bir tavır sergilenmesinin öğütlendiğini söylemek mümkündür.

1.3. Aşırı Yağış

Meteorolojik karakterdeki doğal afetlere işaret eden kavramlardan biri *مَطَر*/matar kelimesidir. Gökten inen su, yağmur ve azap anlamına gelen matar kelimesi,⁵¹ sülâsî kalıpta (*مَطَرٌ*) kullanıldığında rahmet olarak yağın yağmur anlamını içerirken if'âl kalıbında (*أَمْطَرَ*) kullanıldığında afete sebep olabilecek tarzdaki yağmuru ifade etmektedir.⁵² Kur'ân'da da bu iki anlamda zikredilmiştir. Matar, insanlara rahmet olarak verildiği gibi azap olarak da gönderildiği olmuştur.⁵³ Azap içerikli matar kelimesi, afet oluşturan yağış anlamına geldiğinden ilgili ayetler incelendiğinde, geçmişte bazı toplumların cezalandırıldığı afetlerin aktarıldığı pasajlarda bu kelimeye yer verildiği görülmektedir. Nitekim Lût kavminin helakının anlatıldığı Şu'arâ suresinde "Üzerlerine de görülmemiş şiddette bir yağmur yağdırdık, sonunda önceden uyarılmış olanların yağmuru korkunç oldu." buyurularak, "matar"ın çok

⁴⁵ Faruk Sancar Ozaner, "Uzaydan Gelen Tanıklar: Meteoritler", *Bilim ve Teknik* (1989), 8-11.

⁴⁶ Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Misrî, *Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ân'il-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, 1945), 218.

⁴⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/669; Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî, *el-Hidâye ilâ bülûğu'n-nihâye* (BEA: Câmî'atü Şarkâ, 2008), 7/424; Tantâvî b. Cevherî el-Misrî, *el-Cevâhir fi tefsîri'l-Kur'ân* (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, ts.), 24/203.

⁴⁸ Muhammed Esed, *Kur'ân mesajı* (İstanbul, İşaret Yayınları, 2017), 369.

⁴⁹ el-'Ankebût 29/40; Kamer 54/34.

⁵⁰ el-İsrâ 17/68; el-Mülk 67/17.

⁵¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, ts.), 5/177

⁵² İsfahânî, *Müfredât*, 770.

⁵³ el-'Arâf 7/84; el-Enfâl 8/32; eş-Şu'arâ 28/173; el-Hıcr 74;

şiddetli ve korkunç bir doğal afet olduğu ifade edilmiştir. Bu ayet, Hûd suresinin seksen ikinci ayeti başta olmak üzere bazı ayetlerin delaletiyle meteor yağmuru olarak da yorumlanmış olmakla birlikte⁵⁴ çok şiddetli yağış anlamına geldiği de belirtilmiştir.⁵⁵ Yine bu tür bir afetin, geçmişte yaşandığı belirtildiği gibi gelecekte de meydana gelme ihtimali bulunduğu, ilgili ayetlerden anlaşılmaktadır. Bundan dolayı Kur'ân'daki bazı matar lafızları da doğal afete işaret etmekte ve insanoğlunun bu tür bir afete de hazırlıklı olması öğütlenmektedir.

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer kavram **صَيِّبٌ/sayyib** kelimesidir. “S-v-b” kökü, yüksekten aşağı düşen her şey için kullanılır. Tasvîb, başı öne eğmek, sayyib ve sayyûb kelimeleri ise yağmur ve yağış manasına gelmektedir.⁵⁶ Kur'ân'da sayyib, bir defa zikredilmiştir.⁵⁷ Söz konusu bu ayette, münafıkların içine düştükleri kötü ve trajikomik durumları tasvir edilmektedir. Bu temsili anlatım sebebiyle çok şiddetli yağmur, yere bulut kümesi düşercesine şiddetli yağış, büyük ve yoğun damlalar halinde yağın yağmur anlamına gelen sayyib kelimesi rahmet, lütuf ve ihsan, ganimet, müminler için müjde barındıran şey, Allah'ın ikramı, iyisiyle-kötüsüyle insanın hayatı şeklinde de yorumlanmıştır.⁵⁸ Netice itibarıyla sayyib kelimesi, bir afet olarak değil de insana bahşedilen bir nimet olarak zikredilmiştir. Ancak kelimenin kök anlamı ve ayetle ilgili bazı yorumlar dikkate alındığında sel ve su taşkını gibi afetlere neden olabilecek aşırı yağış anlamına geldiği anlaşıldığından bu çalışmaya konu edilmiştir. Zira ayette zikredilen sayyib'in özelliği olarak içerisinde gök gürültüsü ve şimşek barındırdığı, insanlara ölüm korkusu yaşattığı ifade edilmektedir. Bu durum da bir afete işaret etmektedir. Yine ayetin bulunduğu pasaj dikkate alındığında; bireysel ve toplumsal olarak tedbir alınması gereken bir durumdan bahsedildiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı aşırı yağış anlamına gelen sayyib kelimesi, insanların önlem alması gereken bir afete işaret etmekte ve böyle olumsuz durumlara karşı Müslümanda bilinç oluşturmaktadır.

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer kavram **وَدْقٌ/vedk** kelimesidir. Aslen yakın olmak, iç içe olmak anlamına gelen v-d-g kökünden türeyen vedk kelimesi, yeryüzünde oluşan buharlaşma anlamına geldiği gibi buharın soğuk havayla teması sonucu oluşan yağmur manasına da gelmektedir. Bu itibarla başlangıcından sonuna kadar yağmurun oluşumu için kullanılan bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu kelime, şiddetli sıcağın dolayı oluşan buhar ve bir tür göz hastalığı anlamlarına da gelmektedir.⁵⁹

Vedk kelimesi, Kur'ân'da Allah'ın kudretini ortaya koymaya matuf olarak zikredilmiş olan iki ayette toplamda üç defa geçmektedir.⁶⁰ Bu üç yerde, bulut içerisinden çıkan yağmur⁶¹ anlamı verilmiş olup afete değil de nimete ve berekete işaret eden bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı yorumlarda, “مِنْ جِبَالٍ” ifadesinin büyük bulutlardan kinaye olduğu ve “dağlar kadar büyük” manası verildiği için kelimenin sözlük anlamı ekseninde değerlendirme yapıldığından dolayı afete sebep olan

⁵⁴ Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir*, 6/168.

⁵⁵ el-'Arâf 7/84; el-Enfâl 8/32; eş-Şu'arâ 28/173; el-Hicr 74.

⁵⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1/534.

⁵⁷ el-Bakara 2/19.

⁵⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/351-354; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 2/87; Şa'râvî, *Tefsîr*, 179.

⁵⁹ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 4/359-360; İsfahanî, *Müfredât*, 862; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 10/372-373.

⁶⁰ en-Nûr 24/43; er-Rûm 30/48.

⁶¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 17/336-337; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/13.

aşırı yağış anlamı verilmiştir.⁶² Ayrıca söz konusu bu yağmur esnasında gözleri kör edencesine şiddetli şimşeklerin oluşması ve bu yağmurun belirli kimselere isabet ettirilmesinden bahsedilmektedir. Bundan dolayı insanı korku ve kaygıya sürükleyen bir doğal afete işaret edildiği anlaşılmakta olup “وَيَصْرَفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ” ifadesiyle afetin isabet etmediği kesimden olmak için çabalanması gerektiği öğütlenmektedir.

Meteorolojik karakterli doğal afetlerden biri de dolu yağışıdır. Kur’ân’da **برد/berad** kelimesi bu afete işaret etmektedir. Sözlükte b-r-d kökü, sıcaklığın zıddı olarak kullanılmakta olup soğuk anlamındadır. Bununla beraber “بَرَدَ الْحُجُّ” ifadesinde olduğu gibi genellikle bir şeyi soğutan anlamında kullanılmaktadır. Vefat edenin bedeni soğuduğu için b-r-d köküne ölüm/öldü anlamı da verilmiştir. Bu kökten olan berad kelimesi ise yağmur damlacıklarının havada soğuyarak yeryüzüne düşmesi (dolu) anlamına gelmektedir.⁶³ Kur’ân’da en-Nûr suresinin kırk üçüncü ayetinde zikredilen berad lafzı, dolu afetine işaret etmektedir. Nitekim ayette geçen “مِنْ بَرَدٍ” ifadesindeki min harf-i cerrini teb’îz anlamında düşünen bazı yorumcular dağlar kadar büyük bulutların bir kısmının dolu bulutu olduğunu, bunların bazen dolu yağdığını belirtirken harf-cerrin tebyîn ifade ettiğini düşünen müfessirler ise bulut kümelerinin tümünün dolu yağdırma potansiyelinde olduğu yorumunu yapmışlardır.⁶⁴ Beğavî ise min harf-i cerrinin zait olduğunu, bulutların dolu bulundurma potansiyeline sahip varlıklar olduğunu aktarmaktadır.⁶⁵ Netice itibarıyla ilgili yorumlar, dünyada şiddetli bir şekilde dolu yağışının Allah’ın kudretiyle gökyüzünün potansiyelinde olduğunu göstermektedir. Ayetin bağlamı dikkate alındığında Allah’ın bu tür doğa olaylarıyla ilgili kudretine vurgu yapıldığı anlaşılmakta olup insanoğlunun söz konusu bu doğa olaylarının mahiyetini bilmesi ve tedbir alması yönünde öğüt verilmektedir.

1.4. Yıldırım, Şimşek

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer lafız **برق/berk** kelimesidir. Berk, parıldamak, ışıdamak, gözün aşırı açılması, bulut parlaması, şimşek anlamına gelmektedir.⁶⁶ Yine bulut kümelerinin rüzgârın etkisiyle birbirine sürtünmesi veya çarpması sonucunda bu sürtünme ve çarpmadan kaynaklanan ışık, elektrik manasında olduğu da ifade edilmiştir.⁶⁷

Kur’ân’da dört kez zikredilen berk lafzı,⁶⁸ insanın dünyadaki zevklerinin gelip geçiciliğinin ve Allah’ın dünyadaki kudretinin ortaya konulduğu ayetler içerisinde zikredilip gözün fal taşı gibi açılması, bulutların bir birine temasından kaynaklanan ışık, buluttan çıkan ateş, şimşek, meleklerin bulutları yönlendirdikleri sopa, su, ra’d isimli meleşin kanadını hareket ettirmesi esnasında oluşan ışık gibi yorumlar yapılmıştır.⁶⁹ Râzi, bulutların sudan meydana geldiğini, suyunda da hidrojen ve oksijenden oluştuğunu ancak soğuk ve nemli bir yapıda olmasına rağmen ateş çıkardığını bu durumun

⁶² Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-Beğavî, *Me’âlimü’t-Tenzîl* Riyad: Dâr-u Taybe, 1989), 6/53-54; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 24/12-13; İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân’i’l-’azîm*, 10/257.

⁶³ İsfahânî, *Müfredât*, 116-117.

⁶⁴ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 17/337; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/312; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 24/15.

⁶⁵ Beğavî, *Me’âlimü’t-tenzîl*, 6/54.

⁶⁶ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü’l-’ayn*, 1/132; İsfahânî, *Müfredât*, 119.

⁶⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 2/87.

⁶⁸ el-Bakara 2/19, 20; er-Ra’d 13/12; en-Nûr 24/43; er-Rûm 30/24.

⁶⁹ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 1/351-152; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 2/87.

Allah'ın kudretinin bir delili olduğunu zikreder.⁷⁰ Ayrıca berk lafzının zikredildiği ayetlerde, şimşek ve yıldırımların korkuya sebep olduğu ifade edildiğinden doğal afete işaret ettiği anlaşılmaktadır. Zemahşerî, bu korkunun, korunaksız kimseler veya güneşe dayalı üretim yapan kimselerde meydana geldiğini ifade etmektedir.⁷¹ Yapılan yorumlar muvacehesinde, Kur'ân'da zikredilen bazı berk lafızlarının doğal afete işaret ettiği anlaşılmış olup insanların bundan korunması gerektiği öğütlenmektedir.

Kur'ân'da meteorolojik karakterli doğal afetlere işaret eden kavramlardan bir de **صَاعِقَةٌ/sâika** lafzıdır. Bu kelime, ani gelişen olay, isabet ettiği veya kendisini gördüğü kişiyi helak eden olay, gökten inen ses veya ateş, kıvılcım, şimşek, şiddet, hiddet, ölüm, azap, eşek anırması, öküzün böğürmesi gibi anlamlara gelmektedir.⁷² "S-ı-k" kökü, Kur'ân'da on bir defa zikredilmektedir. Sâika ise altı kez tekil formda⁷³ iki kez de çoğul⁷⁴ olarak zikredilmektedir.⁷⁵ Söz konusu bu sekiz yerde, şimşek, yıldırım, kıvılcım, rafe, ölüm, korkutucu ses, bir tür melek olarak yorumlanmıştır.⁷⁶ Taberî, ister deprem ve kıvılcım isterse ses olsun zarar veren veya tamamen helak eden şey anlamında olduğunu zikretmiştir.⁷⁷ Bu sebeple Kur'ân'da bir tür doğal afet olarak zikredildiğini söylemek mümkündür. Nitekim İsrailoğullarının Hz. Musa'dan haksız talepleri neticesinde yıldırım ve şimşekle helak edildikleri,⁷⁸ Âd ve Semûd kavmi gibi Mekke müşriklerinin de şimşek çarpması sebebiyle helak edilebileceği⁷⁹ ifade edilmektedir.⁸⁰ Sâika kelimesinin yer aldığı bu ayetlerde, söz konusu bu hadisenin istenmeyen bir olay olduğu, insanlara zarar verdiği belirtilmekte olup korunulması gerektiği öğütlenmektedir.

1.5. Gök Gürültüsü

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer kavram **صَاهَاة/sâhha** kelimesidir. "S-h-h" kökü, vurmak, delmek ve yarmak anlamına gelmektedir. Yine demiri demirle dövmek, demire şekil vermek veya demirle demire vurulduğunda çıkan ses manası da vardır.⁸¹ Sâhha ise kulaklara zarar veren ses, gökten gelen ses, sesli konuşma, bağırma, birini kötölemek ve yermek, kulak tırmalayan ses, kıyamet çığılığı, son üfürüş anlamlarına gelmektedir.⁸² Kur'ân'da bir defa Abese suresinde geçmektedir.⁸³ Kıyametle ilgili olan bu ayet, sûrun üfürülüğü ile ilişkilendirilmiş ve sâhha lafzı, sûrun çıkardığı korkutucu ses ve çok şiddetli gök gürültüsü olarak yorumlanmıştır.⁸⁴ Ayetle ilgili yorumlar dikkate alındığında, insanın kulağını sağır edecek ve aşırı korkuya sebep olup aklını başından alacak bir ses

⁷⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/25.

⁷¹ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî *ez-Zemahşerî, el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vüçûhi't-te'vîl* (Riyad: Mekteberü'l-Ubeykân, 1998), 4/572-573.

⁷² Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 2/397; İsfahânî, *Müfredât*, 485.

⁷³ el-Bakara 2/55; en-Nisâ 4/153; Fussilet 41/13 (2), 17; ez-Zâriyât 51/44.

⁷⁴ el-Bakara 2/19; er-Ra'd 13/13.

⁷⁵ Abdalbâkî, *Mu'cem*, 421.

⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 3/91-92; 27/111; 28/224; Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir*, 1/30.

⁷⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/690-691.

⁷⁸ en-Nisâ 4/153.

⁷⁹ Fussilet 41/13; ez-Zâriyât 51/44.

⁸⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/690.

⁸¹ İsfahânî, *Müfredât*, 477; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3/33.

⁸² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 24/124; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/64.

⁸³ Abese 80/33.

⁸⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/64; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 22/88.

olduğu, bu sesin gökten yeryüzüne doğru geleceği, insanları helak edeceği ve bu dehşetli hadisenin dünyada meydana geleceği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, korunulması ve önlem alınması gereken bir tür doğal afet olduğu anlaşılmaktadır.

Gök merkezli doğal afetlere işaret eden bir diğer kavram رعد/ra'd kelimesidir. Bulut sesi, bulut kümelerinin bir birine teması sonucunda oluşan ses, bulutları yönlendiren melek, hastalık veya korkudan dolayı insanda oluşan titreme anlamlarına gelmektedir.⁸⁵ Kur'ân'da iki kez zikredilen ra'd lafzı,⁸⁶ el-Bakara suresinde münafıklarla ilgili meselin zikredildiği ayet içerisinde geçmekte olup "münafıkları tehdit eden ayetler", "insanın dünya hayatındaki sıkıntıları" olarak yorumlandığından mecazi anlamdadır.⁸⁷ Yine bulut kümelerinin rüzgârın etkisiyle bir birine sürtünmesi veya çarpması sonucunda bu sürtünme ve çarpmadan kaynaklanan ses, gök gürültüsü manasında olduğu da ifade edilmiştir.⁸⁸ Ra'd suresinde ise "Hamd ile Allah'ı tesbih eder." ifadesinden ötürü bulutları yönlendiren meleğin ismi ve bir tür canlı olarak yorumlandığı gibi gök gürültüsü şeklinde de yorumlanmıştır.⁸⁹ Ra'd lafzının zikredildiği bu iki ayette, bu hadisenin korkuya sebep olduğu, ölüm tehlikesi oluşturduğu zikredildiğinden dolayı doğal afete işaret etmektedir. Ayrıca bu ayetlerin bağlamı dikkate alındığında böyle bir hadisenin Allah'ın kudretinde olduğu, insanların korunması ve önlem alması gerektiğinin öğütlendiği anlaşılmaktadır.

1.6. Gök Depremi

Kur'ân'da günümüzde dahi pek bilinmeyen hatta üzerine ciddi araştırmaların henüz yapılmadığı bir afetten bahsedilmektedir. مؤر/Mevr kelimesiyle işaret edilen bu afete, "gök depremi" veya "gökyüzü depremi" denilebilir. Günümüzde astrosismoloji adı verilen bilim dalının ilgi alanında olan söz konusu bu deprem, lokal olarak araştırılabilmiş durumdadır. Nitekim astrosismoloji bilimi gökyüzünün veya uzayın tümündeki depremleri değil de bazı yıldızlarda meydana gelen depremleri incelemektedir.⁹⁰ Bununla birlikte söz konusu bu bilim, gökyüzünde deprem olgusunun mümkün olduğunu göstermektedir. Zaten Kur'ân, bu tür depremin kesin olarak meydana geleceğini haber vermektedir. Bu durum, gökyüzünün böyle bir potansiyel tehlike barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, et-Tûr suresinin dokuzuncu ayetinde mealen "O gün gök öyle bir sarsılır ki" buyurularak gökyüzünde bir depremin vuku bulacağı ifade edilmektedir. Bu ayetle ilgili yorumlar dikkate alındığında; gelecekte dünyada böyle bir afet meydana geleceği anlaşılmaktadır. Ayette zikredilen mevr kelimesi, sözlük anlamı olarak; hızlıca ilerlemek, dönmek, sarsılmak, çalkalanmak, aşırı titremek ve hareket etmek, gökyüzünün denizin dalgalanması gibi dalgalanması anlamlarına gelmektedir.⁹¹ Tefsirlerde ise sallanarak yürümek, gökyüzündeki bulutların sarsılması, gökyüzünün deniz gibi dalgalanması, gökyüzünün aşırı titremesi anlamları verilmiştir.⁹² Râzî, "mevru's-semâ" teriminin

⁸⁵ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 2/127; İsfahânî, *Müfredât*, 357.

⁸⁶ el-Bakara 2/19; er-Ra'd 13/12-13.

⁸⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/354.

⁸⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 2/87.

⁸⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/356-361, 690; 13/478-480; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/26-27; Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir*, 1/30.

⁹⁰ Özgür Can Özudoğru, "Yıldızlarda Deprem Olur mu?", 92-93.

⁹¹ İsfahânî, *Müfredât*, 783; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 5/186.

⁹² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 21/571; Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-muhîr* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1993), 8/145; Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 5/624; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbâvî

gökyüzünün durağanlığından çıkıp dalgalı bir şekilde hareket etmesi anlamına geldiğini belirttiğinden sonra söz konusu bu ifadenin, gökyüzünün de hareket edebilme potansiyelinde olduğunu gösterdiğini beyan etmektedir. Ayrıca o, “mevrü’s-semâ” teriminin normalde dönerek hareket etme kabiliyetindeki gökyüzünün ileriye doğru bir düzlemde de hareket etme yeteneğinin bulunduğuna işaret ettiğini zikretmektedir.⁹³ İbn Kesîr, mevr kelimesinin tefsiriyle ilgili olarak Abdullah b. Abbâs ve Katâde b. Dî’âme’den rivayetle; gökyüzünün şiddetli bir şekilde hareket etmesi, dalgalı şekilde hareket etmesi, sarsılması anlamlarına geldiğini belirtmektedir.⁹⁴ Bu yorumlar, gökyüzünde bir depremin meydana geleceğini göstermektedir.

Gökyüzünde meydana geleceği haber verilen söz konusu bu depreme ilgili olan et-Tûr suresinin dokuzuncu ayeti, bağlamsal açıdan incelendiğinde kıyamet öncesinde vuku bulacak bir hadiseden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca “mevr” lafzının “semâ” kelimesine isnadından yola çıkarak; bu hadisenin insanlar daha dünyada iken meydana geleceği, gökyüzünün tümünün sarsılacağı söylenebilir. Günümüz teknolojik verileri, her ne kadar yerel gökyüzü depremlerinin imkânına dair veriler ortaya koyabilmişse de uzayın tümünde meydana gelecek bir depremi Kur’ân haber vermektedir. Yine ayetin bağlamından anlaşılmaktadır ki, insanların özellikle Müslümanların bu tür bir afete karşı çok öncesinde tedbirli ve hazırlıklı olmaları istenmektedir. Nitekim söz konusu bu potansiyel tehlikelere kulak tıkayanlarla ilgili olarak surenin on bir ve on ikinci ayetlerinde zımnen tedbir ve teyakkuz tavsiye edilmektedir.⁹⁵ Netice itibarıyla Kur’ân, zelzele, racce, racfe gibi afetlerle yeryüzü depremleriyle ilgili Müslümanları uyardığı gibi mevr kelimesiyle de gökyüzünde meydana gelecek depreme karşı da teyakkuz oluşturmaktadır.⁹⁶

Sonuç

Kur’ân, yeryüzündeki afetlerle ilgili bilgi verdiği gibi gökyüzünde cereyan edip yeryüzünü etkileyen bazı afetlerle ilgili de bilgi vererek Müslümanlarda bilinç oluşturmayı hedeflemektedir. Nitekim Kur’ân’da şiddetli rüzgâr, fırtına, kasırga, tayfun, siklon, hortum, şimşek, aşırı yağışlar, meteor yağmuru, yıldırım, gök gürültüsü ve gök depremi gibi afetlere işaret edilmiştir. Kur’ân’da söz konusu bu afetlere, i’ sâr, kâsif, hâsıb, matar, sayyib, vedg, berg, sav’aka, kârî’a, sâhha, ra’d, ve mevr gibi bazı kavramlar delalet etmektedir.

Kur’ân’da gökyüzü merkezli afet anlatısı, iki açıdan ele alınabilir. Nitekim söz konusu bu afetler, kıyametin hemen öncesinde meydana gelecek afetlere işaret eden kavramlar bağlamında zikredildiği gibi önceki toplumların maruz kaldığı bazı olayların anlatıldığı pasajlar içerisinde de bu afetlerden bahsedilmektedir. Dünyanın bu türden potansiyel tehlikelerinin de olduğunu gösteren söz konusu bu kavramlar, önceki toplulukların başına gelen hadiseleri haber verdiğiinden dolayı zikredilen afetlerin dünyada yaşam devam ettiği müddetçe meydana gelmesinin muhtemel olduğunu ortaya koymaktadır. Müslümanın tedbir ve teyakkuz halinde olmasının öğütlediği bu ayetlerdeki doğal afetlere delalet

el-Bikâî, *Nazmü’l-dürer fi tenâsübi’l-âyât ve’s-süver* (Kahire: Dâru’l-Kitâbi’l-İslâmî, ts.) 19/9; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü’l-’akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm* (Beyrut: Dâru’l-İhyâ ve’t-Türâsi’l-’Arabî, ts.), 8/147.

⁹³ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 28/243.

⁹⁴ Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav’ b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkı eş-Şâfiî, *Tefsîru’l-Kur’ân’il-’Azîm* (Kahire: el-Fârûku’l-Hadîsiyye, 2000), 23/230.

⁹⁵ et-Tûr 52/11-12.

⁹⁶ İlgili depremler için bk, Aydın, “Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Bazı Kavramlar”, 153-171.

eden kavramlar, söz konusu bu afetlerin, dünyada yaşanmış ve yaşanacak olan doğal afetlerden daha şiddetli ve zararı çok büyük olabilecek türden olaylar olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda gökyüzü merkezli doğal afetlerle ilgili olan bu kavramlar üzerinden, zımnın de olsa afeti önleme, engelleme veya zararını minimize etmeye yönelik teyakkuz halinin oluşmasının ve tedbirli olunmasının öğütlendiği; afet esnasında ise sabır, metanet, uhuvvet, yardımseverlik gibi faziletli davranışların sergilenmesi gerektiğinin tavsiye edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Kur'ân'daki bu anlatım, doğal afetlerle ilgili araştırma alanlarının da yeryüzü ve gökyüzüyle sınırlı tutulmayıp dünya dışına da taşırılarak daha da genişletilmesi yönünde bir izlenim de oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısırî. *Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzı'l-Kur'ân'il-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1945.
- AFAD, *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. 2023 İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2023. <https://www.afad.gov.tr/kurumsal-raporlar>
- Ak, Özlem. "Kasırgalar", *Bilim Teknik* (2016). https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/589_2016_aralik_52.pdf
- Aydın, Halil İbrahim. "Kur'ân'da Yeryüzü Merkezli Doğal Afetlerle İlgili Olarak Zikredilen Bazı Kavramların Bağlamsal Açından Değerlendirilmesi". *Artuklu Akademi* 11/1 (Haziran 2024), 153-171. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1465219>.
- Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Beğavî. *Me'âlimü't-Tenzîl*. Riyad: Dâr-u Taybe, 1989.
- Bikâî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbâvî el-Bikâî. *Nazmü'd-dürer fi tenâsübi'l-âyât ve's-süver*. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- Çalışkan, Özcan. *Meteoritlerin Sınıflandırılması ve Türkiye'deki Bazı Meteoritlerin Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- Çiçek, Halil. "Kur'ân'da Sema Kavramı", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, 6-7.
- Ebü Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahrü'l-muhît*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebüsüûd, Efendi. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru'l-İhyâ ve't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Erkal, Tevfik – Değerliyurt, Mehmet. "Türkiye'de Afet Yönetimi". *Doğu Coğrafya Dergisi* 22. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/26918>
- Erkan, M. Ayhan vd., *2021 Yılı Meteorolojik Afetler Değerlendirmesi*. Ankara: Araştırma Dairesi Başkanlığı Meteorolojik Afetler Şube Müdürlüğü, 2022. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/raporlar/afetlerraporu2021.pdf>
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. *Kâmûsu'l-muhît*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.
- Halil b. Ahmed, Ebü Abdîrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2003.
- Harman, Ömer Faruk. "Tûfan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 319-322. İstanbul: TDV, 2012.
- İbn Âdil, Ebü Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Nûriddîn Alî b. Âdil en-Nu'mânî ed-Dımaşkî, *el-Lübâb fi 'ulûmi'l-Kitâb*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'Azîm*. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye, 2000.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sadr, ts.
- İbn Sîde, Ebü'l-Hasen Alî b. İsmâîl ed-Darîr el-Mürsî. *el-Muhkem ve'l-muhîtü'l-'azam*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2000.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân*. Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 2009.
- İşçi, Coşkun. "Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?". *Journal of Yaşar University* 3/9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179169>
- Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. "Siklon". Erişim 6 Ekim 2023 <https://meteoroloji.boun.edu.tr/siklon.php>

- Kılar, Hatice – Çiçek, İhsan. “Göksu Deltası’nda Fırtına Kabarmasına Bağlı Deniz Seviyesi Değişimleri”. *Journal of Human Sciences* 14/4. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/4739>
- Kocapınar, Pelin. “Eski Kültürlerde Gök ve Güneşle İlgili Bazı Kavramların Kıpçak Sözlüklerine Yansımaları”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2020. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2154481>
- Kuman, M. “The Mystery of the Black Sea Floods Solved”. *Journal Of Earth Science & Climatic Change* 9/9. <https://www.omicsonline.org/open-access/the-mystery-of-the-black-sea-floods-solved-2157-7617-1000489.pdf>
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi’u li-ahkâmi’l-Kur’ân*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2006.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2004.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî. *el-Hidâye ilâ bülûğu’n-nihâye*. BEA: Câmî’atü Şarkâ, 2008.
- MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “Fırtına”. Erişim 3 Ağustos 2023. <https://mgm.gov.tr/arastirma/dogal-afetler.aspx?s=kuvvetliruzgar#:~:text=R%C3%BCzgar%C4%B1n%20saatteki%20h%C4%B1z%C4%B1n%C4%B1n%2040%20ila,g%C3%B6k%20g%C3%BCr%C3%BCl%C3%BCs%C3%BC%20de%20e%C5%9Flık%20eder.>
- MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “Meteoroloji”. Erişim 1 Ekim 2024. <https://www.mgm.gov.tr/genel/meteorolojiyegir.aspx>
- MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. “Yıldırım”. Erişim 3 Ağustos 2023. <https://www.mgm.gov.tr/site/yardim2.aspx?=:text=Y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m%20C%20bulut%20ile%20yer%20aras%C4%B1nda,bir%20potansiyel%20farka%20eri%C5%9Fmesi%20gerekmek%20edir.>
- Muhammed Esed. *Kur’ân mesajı*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2017.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebû’l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. Beyrut: Müessesetü’t-Târîhi’l-’Arabî, 2002.
- Nadaroğlu, Yüksel. - Şimşek, Osman. “Tarımda Dolu Zararı ve Korunma Yolları”. *MGM Dergisi* 2-3. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/makale/doluzarari.pdf>
- NHC, “Tropical Cicyclones”, Erişim 14 Temmuz 2023. <https://www.nhc.noaa.gov/cyclones/>
- Ozener, F. Sancar. “Uzaydan Gelen Tanıklar: Meteoritler”, *Bilim ve Teknik* 1989. <https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf?jsessionid=vKfOnwYydlVBDYKf55vtsCYs?dergiKodu=4&cilt=22&sayi=265&sayfa=8&yaziid=5264>
- Özüdoğru, Özgür Can. “Yıldızlarda Deprem Olur mu?”. *Bilim Teknik* 2017, 92-93. https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/btd_593_2017_nisan_92-93.pdf
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû’l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihu’l-gayb*. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1981.
- Semerkindî, Alâeddin Ali b. Yahyâ. *Bahru’l-’ulûm*. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993.
- Semîn el-Halebî, Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm el-Halebî. *ed-Dürru’l-mesûn fi ’ulûmi’l-kitâbi’l-meknûn*. Dimeşk: Dâru’l-Kalem, ts.
- Süyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *ed-Dürru’l-mensûr fi’t-tefsîr bi’l-me’sûr*. Kahire: Merkezü Hecr, 2003.
- Şa’râvî, Muhammed Mütevellî. *Tefsîru Şa’râvî*. Kahire: Dâru Ahbâri’l-Yevm, 1991.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San’ânî el-Yemenî. *Fethu’l-kadîr el-Câmi’u beyne fenneyi’r-rivâye ve’d-dirâye min ilmi’t-tefsîr*. Suud: Dâru’l-Vefâ, ts.
- Şimşek, Osman. vd. *Don Hadîsesi ve Türkiye Don Takvimi*. Ankara: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, 2017.

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- Tantâvî Cevherî, Tantâvî b. Cevherî el-Mısırî. *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'ân*. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, ts.
- TÜBİTAK, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. "Doğal Afetler". Erişim 5 Haziran 2023. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/dogal_afetler
- Türkben, Tüncay. "Anlam Bilim Açısından Geçmişten Günümüze Kadar "Gök" Kavramının Anlamsal Yolculuğu". *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2015. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/412739>
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbûrî. *el-Vasîf fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-mecîd*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1994.
- Vehbe Zühaylî. *et-Tefsîru'l-vecîz, 'alâ hâmişi'l-Kur'ân'i'l-'Azîm*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, ts.
- Wikipedia. "Gök Gürültüsü". Erişim 3 Ağustos 2023. https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6k_g%C3%BCr%C3%BClt%C3%BCs%C3%BC
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsim Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an haqâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eqâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. Riyad: Mekteberü'l-Ubeykân, 1998.